Dr sci. Slobodan Stanišić, advokat iz Banja Luke i docent
na Fakultetu pravnih nauka Panevropskog univerziteta „Apeiron”, Banja Luka

ODGOVORNOST ZA ŠTETU ZBOG IZBACIVANJA PREDMETA ILI PROSIPANJA TEKUĆINA IZ PROSTORIJA *

SAŽETAK: Predmet razmatranja je posebna vrsta objektivne odgovornosti za štetu imaoca prostorije koji ne odgovara za vlastite radnje, već za radnje drugih, nepoznatih lica – počinitelaca štete. Postojanje odgovornosti na strani imaoca se opravdava rizikom korištenja odnosno uživanja prostorije.

Ključne reči: odgovornost, šteta, prostorija, izbacivanje, prosipanje

UVOD

Od svog postanka ljudi koriste određene prostorije za stanovanje ili obavljanje određenih aktivnosti poslovnog, obrazovnog ili rekreativnog karaktera. Prilikom korištenja prostorija (na primjer: zgrada, stanova, poslovnih prostorija, škola, javnih kupališta i sl.), može doći do izbacivanja predmeta ili prosipanja odnosno prodiranja tekućina u druge prostorije ili u otvoreni prostor, te posljedičnog nastupanja štete na imovinskim ili pak neimovinskim dobrima ljudi.

Posmatrano kroz istoriju, sve do današnjih dana, ove štete su se najčešće događale u gradskim, gusto naseljenim sredinama. Stari Rim, a ni mnogi drugi veći gradovi u to vrijeme, nisu imali organizovan sistem odlaganja i odvođe-

* Rad primljen: 31. 10. 2011. godine.

nja otpadnih materija, niti izgrađenu infrastrukturu za te svrhe, pa se nerijetko dešavalo da neki predmet ili tekućina budu izbačeni odnosno prosuti na ulicu, te da usljed toga neko od prolaznika bude teže ili lakše povrijeđen ili pak pretrpi štetu na imovini. U današnje vrijeme, bez obzira na usavršenu i izgrađenu infrastrukturu, štete od izbacivanja predmeta ili pak prosipanja tekućina se takođe često dešavaju prouzrokujući smrt, tjelesne povrede ili oštećenja stvorenih imovinskih vrijednosti čovjeka. Radi sprečavanja ovakvih štetnih postupaka i zaštite oštećenih lica, antičke države, a kasnije i svi razvijeni pravni sistemi u Evropi i svijetu, na odgovarajući način su sankcionisali takve postupke, propisujući krivičnu ili pak građansku odgovornost za njihove počinioce.

U našim predstojećim izlaganjima ćemo se ograničiti na građansku odgovornost koja nastaje za imaoca stana ili pak druge prostorije usljed izbacivanja predmeta ili prolivanja tekućina. Još u starom Rimskom pravu, ova vrsta građanske odgovornosti je bila tretirana kao odgovornost bez obzira na krivicu. I danas se odgovornost imaoca prostorije za štetu od izbacivanja ili prosipanje tekućina prosuđuje po objektivnom principu. Jedan od uslova za nastupanje objektivne odgovornosti imaoca prostorije u ovim slučajevima je da učinilac štete nije poznat. U slučaju da je počinilac poznat, za prosuđivanje građanske odgovornosti za štetu se primjenjuju pravila o odgovornosti po osnovu krivice, s napomenom da se u određenim slučajevima mogu primjeniti i pravila o objektivnoj odgovornosti, pogotovo ako bi se postupanje počinioca u konkretnom slučaju ocijenilo kao opasna djelatnost.

1. ISTORIJSKI RAZVOJ

1.1. Rimsko pravo

Tužbe *actio de positis et suspensis* i *actio de deiectis vel effusis* su stvorili rimski pretori s ciljem zaštite prolaznika od šteta koje su mogle nastati usljed pada predmeta obješenih ili postavljenih na ulični zid kuće ili izbacivanja predmeta ili izlivanja tekućina iz stana. Propisivanjem pomenutih tužbi je ustanovljen poseban slučaj objektivne odgovornosti vlasnika stanova ili drugih prostorija za štetu koja nastane trećim licima. Na osnovu pretorske tužbe *actio de deiectis vel effusis* ustanovljena je odgovornost imaoca stana (na primjer, vlasnika, držaoca, zakupca stana) za naknadu štete koja nastane trećem licu (najčešće prolazniku), usljed izbacivanja predmeta ili prosipanja tekućina iz stana. Ukoliko je usljed izbacivanja predmeta ili prosipanja tekućina iz nečijeg stana, nastupila smrt slobodnog čovjeka, odgovorno lice (vlasnik, odnosno držalac stana) je bilo dužno platiti kaznu u iznosu od 50.000 sesteracija. U slučaju da je slobodan čovjek, zbog pomenutih radnji, zadobio tjelesne

povrede, odgovorno lice je bilo dužno platiti primjerenu naknadu za troškove liječenja i izgublenu zaradu.² Ukoliko je usljed navedenih radnji poginuo rob ili je bila oštećena ili uništena kakva druga stvar, oštećeni je imao pravo na naknadu štete u novcu u količini koja je odgovarala dvostrukoj vrijednosti oštećene ili uništene stvari.³ Odgovornost imaoca stana, po svojoj pravnoj prirodi je bila objektivna, dakle odgovornost bez obzira na krivicu. Pasivno legitimisan po navedenim tužbama je bio imalac stana, a ne počinitelj štete.

1.2. Srednjovjekovno pravo

U pravnim sistemima ranog feudalizma i to u državama koje su nastale na teritoriji nekadašnjeg Rimskog carstva, takođe postoji objektivna odgovornost za štetu usljed izbacivanja predmeta ili prolijevanja tekućina iz stana zasnovana na pravilima preuzetim iz Rimskog prava.

U francuskom srednjovjekovnom pravu, važio je opšti princip subjektivne odgovornosti, ali je od ovog pravila bilo i izuzetaka. Naime, u francuskim gradovima su sve češće nastajale štete koje su posljedica urbanog načina života, kao što su štete od urušavanja građevina, ispadanja ili izbacivanja predmeta sa građevina. Za ove štete, nastale nezavisno od volje vlasnika zgrade, odgovaralo se bez obzira na krivicu.

1.3. Odgovornost za štetu od izbacivanja predmeta i prosipanje tekućina u XIX i XX vijeku

1.3.1. U Austrijskom građanskom zakoniku ova vrsta odgovornosti je bila posebno regulisana:

„Ako je ko oštećen padnućem kakve stvari obješene ili namještene na pogibeljan način; ili bacanjem ili prolijevanjem iz kakva stana; odgovara za štetu onaj, iz čijeg je stana bilo bačeno ili proliveno; ili kakva stvar pala.”⁴

Pojam stana treba tumačiti ekstenzivno i podrazumjevati pod istim sve ograđene prostorije koje ljudi koriste po ma kom osnovu. Već je na prvi pogled uočljivo da su navedenom zakonskom odredbom regulisane dvije potpuno različite situacije i to:

² Romac, A., *Riječnik rimskog prava*, Informator, Zagreb, 1983, str. 6.

³ Romac, A., *op. cit.*, Informator, Zagreb, 1983, str. 6.

⁴ Vidi § 1318 AOGZ.

- prva, ako je iz stana pao predmet koji je u njemu ostavljen na takvom mjestu da po položaju predstavlja opasnost nastupanja štete („stvar obješena ili namještena na pogibeljan način”) i
- druga, ako je iz stana izbačen kakav predmet, ili prolivena kakva tekućina, te usljed takvih radnji nastupi šteta.

U oba slučaja je riječ o objektivnoj odgovornosti za štetu. U prvom slučaju, vlasnik stana ne odgovara kao imalac stana, već kao imalac opasne stvari (predmeta koji je pao). U drugom slučaju, ako nastane šteta zbog toga što je neko izbacio nekakav predmet iz stana ili pak od izlivanja tekućine iz stana, vlasnik odnosno držalac stana ne odgovara kao imalac opasne stvari (predmeta koji su izbačeni odnosno tekućina koje su prolivene), već kao imalac stana koji je dužan snositi rizik upotrebe i uživanja stana. U pravnoj nauci⁵ postoji mišljenje da iz navedene zakonske odredbe proističe da za štetu odgovaraju istovremeno i počinilac štete i imalac stana, ako se zna ko je počinilac štete. Oštećeni ima pravo da traži naknadu štete bilo od jednoga ili od drugoga.

Pooštrena odgovornost posjednika stana zasnovana na objektivnom principu je bila prihvaćena samo u slučajevima padanja i izbacivanja predmeta ili tekućina iz stana i to iz razloga bolje zaštite oštećenih lica, posebno prolaznika ispod objekata u kojima su se nalazili stanovi, koji su teško mogli da dokažu uzročnu vezu između povređivanja i radnje posjednika stana odnosno lica koje se nalazi u stanu. Oštećeni prolaznik „ne zna ko je štetu učinio”, a „imalac stana može da kontroliše i reguliše ko ulazi i ko se zadržava u njegovom stanu.”⁶ Neće odgovarati imalac stana kada je neko nasilno ušao u njegov stan i bacio neki predmet iz njega, te tom prilikom povrijedio prolaznika. Kao imao ci stana, na odgovornost nisu pozivani samo vlasnici stanova, već zakupci ili podzakupci, kao lica na koje je prenesena upotrebna državina stana i koji se kao takvi stanom služe i imaju vlast nad njegovim korištenjem. U tom slučaju, vlasnik stana kao zakupodavac neće odgovarati za štetu, već će umjesto njega odgovarati zakupac.

1.3.2. Srpski građanski zakonik propisuje subjektivnu odgovornost počinio ca štete. Spor an je, međutim, karakter odgovornosti imao ca kuće odnosno stana (vlasnika, kiraj džije, zakupca), za štetu koja nastane usljed bacanja predmeta i prosipanja tekućina iz kuće ili stana. Pod kućom treba razumjeti svaku zgradu, stan i druge ograđene prostore, jer riječi „i inače” u zakonskom tekstu § 813. SGZ ukazuju da pod ovaj slučaj treba podvesti i situacije bacanja odnosno prolivanja preko ograde ili plot a ili na neki drugi način.

⁵ Novaković, R., *Šteta i njena naknada po Marselu Planiolu i ostalim piscima*, Međunarodna knjižarnica, Beograd, 1940, str. 321.

⁶ Detaljnije: Jakšić, S., *Obligaciono pravo*, „Veselin Masleša”, Sarajevo, 1960, str. 351–352.

To je vidljivo iz zakonskog teksta:

„Ko iz kuće, kroz prozor, s tavana, ili inače, nesmotreno što baci ili prope i izlije, onaj će odgovarati za štetu, koju bi drugom s tim prouzrokovao; ako se ne zna ko je, onda odgovara gospodar od kuće ili od kvartira.”⁷

Dakle, iz zakonskog teksta nesumnjivo proističe da će za štetu odgovarati lice koje je štetu učinilo (štetnik), a ne vlasnik stana odnosno prostorije. Neposredna odgovornost počinioca štete postoji samo ako je štetnik poznat. Za subjektivnu odgovornost počinioca štete zakonodavac zahtjeva nepažnju (nesmotreno postupanje). Ako nema nepažnje (nesmotrenosti) počinioca štete, neće biti ni odgovornosti za štetu. Međutim, o karakteru odgovornosti za štetu vlasnika, odnosno zakupca stana ili druge prostorije zbog izbacivanja predmeta ili prosipanja tekućina po odredbi § 813. SGZ, u nauci postoje podijeljena mišljenja. Naime, neki stariji pravni pisci⁸ smatraju da postoji subjektivna odgovornost gospodara (imaoca) kuće ili kvartira (stana), ako štetnik nije poznat. Po ovom shvatanju, riječ je o slučaju subjektivne odgovornosti za radnje drugoga.⁹ Gospodar kuće ili kvartira odnosno kirajdjija se mogu „braniti time da je štetu učinilo ili dete ispod 7 godina, ili kakav ludak ili besomučnik, ili skitnica, nevaljalac, zločinac, kakav neispravan šegrt ili kalfa, jednom rečju, oni pokazuju lice koje je učinilac te štete”, ili pak da je postupanje štetnika bilo pažljivo (smotreno).¹⁰ Imalac (gospodar) kuće ili kvartira će odgovarati po subjektivnom principu i u slučaju ako bi nešto bilo bačeno ili proliveno od strane njegovih ukućana (žene, djece, posluge, gostiju) nad čijim ponašanjem on mora da vodi nadzor. Ipak, imalac stana neće odgovarati, ako bi lopovi koji su se uvukli u stan nešto bacili ili prolili iz stana i tako prouzrokovali štetu.¹¹ Nasuprot navedenom shvatanju karaktera odgovornosti gospodara kuće ili kvartira, u pravnoj nauci postoji i mišljenje da je odgovornost gospodara po odredbi § 813. SGZ ipak objektivna, dakle odgovornost bez obzira na krivicu. Pooštrenu odgovornost u navedenom slučaju, jedni¹² objašnjavaju okolnošću da gospodar ima mogućnost da kontroliše ko ulazi i ko se zadržava u njegovom stanu, ali da do štete dolazi iz razloga što isti ne vrši neophodan nadzor šta se u njegovoj kući dešava (*culpa in inspiciendo*), a drugi¹³ teorijom rizika-profita, zaključujući da odredba § 813. SGZ „...predstavlja anticipativnu

⁷ Vidi § 813. Srpskog građanskog zakonika – kvartir (francuski, *quartier*; n. *Quartier*) = stan, sklonište, konak; vojnički logor, logorište, vojnički stan van kasarne.

⁸ Novaković, R., *op. cit.*, str. 321.

⁹ Vidi § 813. u vezi sa § 807. alineja 2, 810. t. 2. i 811. Srpskog građanskog zakonika.

¹⁰ Novaković, R., *op. cit.*, str. 321.

¹¹ Novaković, R., *op. cit.*, str. 322.

¹² Jakšić, S., *op. cit.*, str. 351–352.

¹³ Bajalović, Lj., *Osnovi građanskog prava II. Obligaciono pravo (Opšti dio)*, Naučna knjiga, Beograd, 1954, str. 46.

primenu moderne teorije objektivne odgovornosti po načelu, da svako treba da snosi rizik stvari čiji je sopstvenik i iz koje izvlači koristi”.

1.3.3. Skica za Zakonik o obligacijama i ugovorima¹⁴

U ovom kapitalnom djelu prof. Konstantinovića, ali u okviru odredaba o odgovornosti za štetu od građevina, uređuje se i odgovornost za štetu koja nastane iz korištenja građevine u širem smislu. „*Imaonik zgrade i svake druge građevine odgovoran je za štetu koju ona prouzrokuje svojim rušenjem, ili padom nekog njenog dela, ili na koji drugi način.*”¹⁵

Iz smisla upotrebljenih riječi i izraza citirane norme proističe da se istom uređuje odgovornost imaoca zgrade i svake druge građevine, ali za štetu „koju ona [građevina] prouzrokuje svojim rušenjem ili padom nekog njenog dela, ili na koji drugi način...” Upotrebljena sintagma *ili na koji drugi način* ne upućuje na zaključak da je autor prilikom formulisanja navedene norme imao intenciju da istom uredi i slučaj odgovornosti imaoca za izbacivanje ili prosipanje tekućina iz pomenutih prostorija. Naime, iz teksta navedene norme, jasno prositiče da njen autor misli na štetu koju prouzrokuje građevina ili njen dio, a ne i na štetu koju prouzrokuje nečija radnja bacanja predmeta ili prosipanja tekućina iz građevine.

Iz izloženog zaključujemo da u Skici za zakonik o obligacijama i ugovorima nije bila posebno regulisana odgovornost imaoca za štetu usljed izbacivanja predmeta i prosipanja tekućina iz prostorija, već se o navedenoj vrsti odgovornosti za štetu moglo zaključivati samo na osnovu opštih odredaba o odgovornosti za štetu sadržanih u Skici.

1.3.4. Važeći ZOO, jednako kao ni Skica, nije posebno regulisao odgovornost imalaca za štetu pričinjenu usljed izbacivanja predmeta ili prosipanja tekućina iz prostorija, ostavljajući da se ta pitanja normiraju republičkim zakonima. Ipak, ne bi se moglo tvrditi da ZOO uopšte ne reguliše navedenu vrstu odgovornosti za štetu. Do takvog zaključka dolazimo kada imamo u vidu osnovno načelo obligacionog prava, sadržano u ZOO, kojim se svakom zabranjuje da drugome prouzrokuje štetu izraženo u poznatoj pravnoj maksimi *neminem laedere*¹⁶, te opšta načela o prouzrokovanju štete sadržana u Odseku 1 ZOO.¹⁷

¹⁴ M. Konstantinović: *Skica za Zakonik o obligacijama i ugovorima*, čl. 145, NIU Službeni list SRJ, Beograd, 1996, str. 83–84.

¹⁵ Vidi čl.145. st.1. Skice za Zakonik o obligacijama i ugovorima.

¹⁶ Čl. 16. ZOO: „Svako je dužan da se uzdrži od postupaka kojim se može drugom prouzrokovati šteta.”

¹⁷ Vidi čl.154–157. ZOO.

1.3.5. Nove države nastale na državno-pravnom teritoriju SFRJ nakon njene disolucije su potpuno ili djelimično prihvatile rješenja iz ZOO. Istovremeno, primjetna je tendencija da se postojeći ZOO novelira regulisanjem slučajeva odgovornosti za štetu pričinjenu usljed izbacivanja predmeta ili prosipanja tekućina iz prostorija.

1.3.6. U Republici Sloveniji u kojoj se od 2001. godine primjenjuje novi Obligacijski zakonik, u okviru odredaba o posebnim slučajevima objektivne odgovornosti, unesene su, pored ostalih i odredbe o odgovornosti za štete usljed izbacivanja predmeta ili prosipanja tekućina iz prostorija. Zakonodavac ovu vrstu odgovornosti naziva „Odgovornost imetnika stavbe“. Odredba kojom se uređuje ovaj oblik odgovornosti za štetu glasi: *Za škodu, ki nastane, če s stavbe pade nevarno postavljena ali vržena stvar, odgovarja imetnik stavbe, oziroma prostora, iz katerega je stvar padla.*¹⁸

1.3.7. U Bosni i Hercegovini, koju sačinjavaju entiteti Republika Srpska i Federacija Bosna i Hercegovina, još uvijek je na snazi preuzeti ZOO u kojem nije regulisana materija odgovornosti za štete od građevina. Međutim, treba pomenuti da je jula mjeseca 2004. godine sačinjen Prijedlog kodifikacije obligacionog prava pod nazivom Zakon o obligacionim odnosima Bosne i Hercegovine – u daljem tekstu ZOO BiH. U prijedlog zakona su inkorporisane i odredbe o odgovornosti za štete od građevina i drugih predmeta.¹⁹ U prijedlogu teksta zakonskog propisa koji reguliše odgovornost vlasnika zgrade, stana ili bilo koje druge građevine, prepoznatljivo je da je zakonodavac imao u vidu i štete koje nastanu u vezi sa „padom bilo kojeg drugog predmeta ili na koji drugi način.“ Odgovornost vlasnika građevina pomenutih u čl. 226. Prijedloga ZOO BiH je objektivna, a mogućnost egzoneracije je predviđena samo u slučaju da vlasnik ili posjednik (odgovorno lice) dokaže da se šteta dogodila usljed više sile ili krivicom oštećenika. Odgovorna lica, koja su štetu platila, imaju pravo da potražuje naknadu od lica koja su kriva što se šteta dogodila.

¹⁸ Vidi čl. 159. Obligacijskog zakonika Republike Slovenije /OZ/Ur.l. RS, št. 83/2001, 32/2004, 28/2006 Odl.US: U-I-300/04-25, 29/2007 Odl.US : U-I-267/06-41, 40/2007) – Odgovornost imetnika stavbe.

¹⁹ Čl. 226. Prijedloga ZOO BiH glasi:

(1) Vlasnik zgrade, stana i svake druge građevine odgovoran je za štetu koju ona prouzrokuje svojim rušenjem, padom nekog njenog dijela kao i padom bilo kog drugog predmeta, ili na koji drugi način.

(2) On se oslobađa odgovornosti ako dokaže da se šteta dogodila usljed više sile ili krivicom oštećenika.

(3) Vlasnik ima pravo da traži naknadu od lica koja su kriva što se šteta dogodila.

(4) Odredbe ovog člana važe i za posjednika.

Odgovornost počinioca, ako je on poznat, prosuđuje se po subjektivnom kriteriju.

1.3.8. U Republici Srbiji je u toku izrada Građanskog zakonika. U prednacrta Građanskog zakonika koji je sačinila Komisija za izradu Građanskog zakonika, u dijelu koji se odnosi na obligacione odnose, u okviru regulisanja odgovornosti za štetu od građevina²⁰, reguliše se odgovornost „sopstvenika zgrade i svake druge građevine ili etažnog sopstvenika stanova u zgradi” ili pak svojinskog držaoca za štetu koju ona prouzrokuje svojim rušenjem ili padom nekog njenog dijela ili „na koji drugi način”.

Odgovornost sopstvenika je objektivna, a mogućnost oslobođenja postoji samo ako sopstvenik građevine ili stana dokaže da je do štete došlo usljed više sile ili krivicom oštećenog. Neposredni počinilac štete, ako je poznat, odgovara po pravilima o odgovornosti na osnovu krivice, a vlasnik ili pak svojinski držalac građevine ili stana imaju pravo da traže naknadu od lica koja su kriva što se šteta dogodila.

1.3.9. U Republici Makedoniji odgovornost vlasnika zgrade ili stana je uvedena novelom Zakona o obligacionim odnosima koja je donesena 2008. godine.²¹ Regulisana je gotovo na identičan način kao u propisima iz obligacionih odnosa koji se pripremaju u Bosni i Hercegovini i Republici Srbiji.

1.3.10. Sintagma „na koji drugi način“ sadržana u odredbama čl. 226. Prijedloga ZOO BIH, čl. 201. Prednacrta Građanskog zakonika Republike Srbije i čl. 165-j. Zakona o obligacionim odnosima Republike Makedonije, upotrebljena je da bi se regulisala i odgovornost za štete koje nisu nastale samo od predmeta koji su pali sa građevine ili njenog dijela, ili odvajanjem dijelova građevine, već i štete koje su nastale u vezi sa korištenjem zgrade, stana ili bilo koje građevine, među koje bi se, po našem mišljenju, svakako mogle uvrstiti i štete nastale usljed izbacivanja predmeta ili prosipanja tekućina iz navedenih izgrađenih prostorija. Ipak, smatramo da je navedena odredba nedovoljno precizna i da bi je, u interesu pravne sigurnosti, trebalo dopuniti jasnim predviđanjem odgovornosti za štetu nastalu usljed izbacivanja predmeta i prosipanje tekućina iz prostorija, kao što je to učinjeno u Obligacijskom zakoniku Republike Slovenije.

²⁰ Vidi čl. 201. Prednacrta Građanskog zakonika Republike Srbije II knjiga – *Obligacioni odnosi*, Izdavač Generalni sekretarijat Vlade Republike Srbije, Beograd, 2009, str. 74.

²¹ Vidi čl. 165-j. Zakonot za obligacionite odnosi, *Služben vesnik na Republika Makedonija*, br.18/01, 04/02, 05/03 i 84/08.

2. PRETPOSTAVKE ODGOVORNOSTI ZA ŠTETU ZBOG IZBACIVANJA PREDMETA ILI PROSIPANJA TEKUĆINA IZ PROSTORIJA

Građanskopravni odnos objektivne odgovornosti za štetu zbog izbacivanja predmeta ili prosipanja tekućina iz prostorija je rezultat sadejstva određenih normativnih i činjeničnih pretpostavki.

2.1. Normativne pretpostavke odgovornosti

Ako se izuzmu odredbe ZOO koje sadrže osnovno načelo da je svako dužan da se uzdrži od postupaka kojima se drugom može pričiniti šteta²², kao i odredbe o opštim načelima o prouzrokovanju štete²³, možemo zaključiti da posebne normativne pretpostavke objektivne odgovornosti za štetu zbog izbacivanja predmeta ili prosipanje tekućina iz prostorija, nisu sadržane u važećem ZOO. Stoga normativnu osnovu ove vrste odgovornosti za štetu moramo tražiti u propisima kojima se reguliše mogućnost primjene pravnih pravila bivših građanskih zakonika na određene pravne odnose ukoliko isti nisu regulisani važećim propisima.²⁴ S obzirom da u važećem ZOO, izuzev opštih pravila o odgovornosti za štetu bez obzira na krivicu,²⁵ o ovoj vrsti objektivne odgovornosti nema posebnih propisa, možemo zaključiti da su normativne pretpostavke objektivne odgovornosti za štetu zbog izbacivanja predmeta ili prosipanja tekućina iz prostorija sadržane u pravnim pravilima § 1318. OAGZ, odnosno § 813. SGZ. Osnov za primjenu pravnih pravila § 1318. OAGZ²⁶ se nalazi prvenstveno u Zakonu o nevažnosti pravnih propisa donesenih prije 06. aprila 1941. i za vrijeme neprijateljske okupacije kao propisu bivše FNRJ odnosno SFRJ, a takođe i u posebnim propisima pojedinih zemalja na čijoj teritoriji su se navedeni propisi primjenjivali. Tako, na primjer, osnov za primjenu određenih pravnih pravila bivšeg OAGZ u Bosni i Hercegovini se nalazi u Zakonu o preuzimanju saveznih zakona koji se u Bosni i Hercegovini primjenjuju kao republički propisi i Zakonu o preuzimanju Zakona o obligacionim odnosi-

²² Vidi čl. 16. ZOO.

²³ Vidi odredbe čl. 154–157. ZOO.

²⁴ Vidi čl. 4. st. 1. Zakona o nevažnosti pravnih propisa donesenih prije 06. aprila 1941. i za vrijeme neprijateljske okupacije – *Službeni list FNRJ* br. 86/46.

²⁵ Vidi čl. 154. st. 2. i 3. ZOO.

²⁶ Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (ABGB) – Austrijski opšti građanski zakonik (OAGZ) je objavljen carskim patentom od 01. juna 1811. godine. Za područje Bosne i Hercegovine stupio je na snagu 29. decembra 1878. godine.

ma, (Federacija BiH), te u odredbama čl.12. Ustavnog zakona za sprovođenje Ustava Republike Srpske.²⁷

2.2. Činjenične pretpostavke odgovornosti

Činjenične pretpostavke objektivne odgovornosti za štetu zbog izbacivanja predmeta ili prosipanja tekućina iz prostorija su, dakle, one pravnorelevantne činjenice koje predstavljaju *conditio sine qua non* za nastupanje građanskopravnog odnosa obaveze naknade štete i to:

a) štetna radnja koja se sastoji u izbacivanju raznih predmeta ili prosipanja tekućina.

Kao izbacivanje iz prostorije treba tretirati kako slučajeve bacanja raznih predmeta upotrebom fizičke snage lica koji takvu radnju vrši, tako i slučajeve kada je iz prostorije izvršeno ispaljivanje metka (izbacivanje zrna) iz vatrenog oružja, važdušne puške i vazdušnog pištolja ili pak izbacivanje predmeta iz neke druge vrste oružja ili oruđa, odnosno pomoću nekog mehanizma (izbacivanje pomoću luka i strele, samostrela, pištolja za ubijanje i uspavljivaje životinja, harpuna za podvodni ribolov i slično). Kao prosipanje tekućine iz prostorije treba tretirati kako slučajeve prosipanja odnosno izlivanja tečnosti iz prostorije upotrebom fizičke snage, tako i slučajeve prosipanja uz pomoć određenog mehanizma. Radnja izbacivanja odnosno prosipanja ne podrazumjeva samo bacanje ili prosipanje iz prostorije u vanjski prostor, već i slučajeve bacanja predmeta ili prosipanje tekućina iz prostorije u prostoriju.

Za nastupanje odgovornosti vlasnika odnosno držaoca prostorije nije od značaja da li je počinilac štetu počinio namjerno ili nehatno, te da li je sposoban da shvati značaj svojih postupaka. Sporno je da li se pod štetnom radnjom u smislu uslova za nastanak ove odgovornosti smatraju samo aktivne radnje počinioaca štete (činjenje), ili se šteta može počiniti i nečinjenjem. Po našem mišljenju radnja izbacivanja predmeta se može izvršiti samo činjenjem, dok se radnja prosipanja tekućina može izvršiti i nečinjenjem, tj. propuštanjem. Primjer za slučaj prolivanja tekućina nečinjenjem vidimo u propuštanju da se u stanu ili drugoj prostoriji zaustavi dovod vode ili druge tekućine, usljed čega dođe do izlivanja tekućine u drugu prostoriju (poplave u tuđem stanu) ili pak otvoreni prostor.²⁸ Kao što i same upotrebljene riječi u tekstu pravnog pravila § 1328. OAGZ odnosno § 813. SGZ ukazuju, ova vrsta odgovornosti postoji

²⁷ Vidi: *Službeni list R BiH* br. 2/92, 13/93. i 13/94, *Službene novine FBiH* br. 29/03. i *Službeni glasnik Republike Srpske* 21/92.

²⁸ Vidi: Vuković, M., *Odgovornost za štete* Prosvjeta, Zagreb, 1971, str. 186. Vidi: Wolff K., „Verbotenes Verhalten“, izdanje Wien-Leipzig, 1923, str. 105.

samo ako se iz prostorije izbacuju predmeti ili proliva tekućina, a ne i u slučaju izbacivanja ljudi iz prostorija.²⁹

b) Da je štetna radnja izvršena iz prostorije shvaćene u najširem smislu te riječi (na primjer: stan, zajedničke prostorije u zgradi, poslovne prostorije uključujući tu i javne i privatne garaže, ograđeni prostori unutar fabrika, školske i druge prostorije za izvođenje nastave, prostorije za rekreaciju, privatna i javna kupališta, dvorišta, parkovi, nusprostorije, kamp prikolice i druga priključna i motorna vozila, bez obzira da li su u stanju mirovanja ili pak u pokretu i dr.).

c) Uzročna veza između radnje izbacivanja predmeta ili prosipanja tekućine iz prostorije i nastale štete, što znači nedvosmislen činjenični zaključak da je nečija radnja koja se sastoji u izbacivanju predmeta ili izlivanju tekućine iz prostorije na posredan ili neposredan način proizvela štetu kao posljedicu.

d) Šteta koja je nastala na imovinskim ili neimovinskim dobrima oštećenog, uz napomenu da šteta može nastupiti i na samoj stvari koja je izbačena iz prostorije.³⁰

e) Počinilac štetne radnje nije poznat, već se samo zna ko je vlasnik odnosno posredni ili pak neposredni držalac prostorije iz koje je predmet izbačen ili iz koje je tečnost izlivena.

Kao odgovorno lice za štetu od izbacivanja predmeta ili prosipanja (izlivanja) tekućina iz prostorije po pravilima o objektivnoj odgovornosti za štetu će se smatrati prije svih vlasnik, odnosno ovlašteni posredni ili neposredni držalac prostorije iz koje je predmet izbačen ili tečnost izlivena. Osim njih, kao odgovorna lica u smislu ove vrste objektivne odgovornosti će se smatrati i lica koja su došla u posjed prostorije *vi, clam i precario*, dakle protiv volje njenog vlasnika odnosno držaoca. Za nastanak ove odgovornosti uopšte nije ni potrebno da vlasnik odnosno korisnik prostorije uopšte znaju da je nešto izbačeno ili palo ili pak proliveno iz prostorije i tako prouzrokovalo štetu bilo svim ili drugim vlasnicima prostorija ili pak trećim licima koja su se iz nekog razloga ili sticajem okolnosti našli u dometu opasnog djelovanja predmeta koji su izbačeni odnosno tekućina koje su prolivene iz prostorije. Takođe nije od značaja ko je stvari iz prostorije izbacio odnosno prosuo, odnosno da li je lice koje je to učinilo sposobno da odgovara ili ne za takvu radnju, te da li je tu radnju učinilo namjerno ili nehatno ili nesvjesno, pa čak ni činjenica da je do izbacivanja iz stana odnosno prolivanja došlo radnjom životinje.

²⁹ Vuković, M., „Odgovornost...“, str. 186. Wolff, K., „Verbotenes...“, str. 105.

³⁰ Vuković, M., *Ibid.*

3. POJAM PROSTORIJE

Riječ „stan“ koja je upotrebljena u zakonskom tekstu § 1318. AOGZ, odnosno riječ „kuća“ koja se koristi u zakonskom tekstu § 813. SGZ ima značenje genusnog pojma koji treba razumjeti široko. Dakle, pod pojmom stan odnosno kuća ne podrazumjevaju se samo prostorije koje služe za stanovanje, rekreaciju i zabavu, obrazovanje ili pak obavljanje neke poslovne djelatnosti, nego i svaka druga prostorija koja je u nečijoj državini. Riječ je dakle o prostoriji u najširem smislu te riječi. Naime, u propisu § 1318. AOGZ je riječ o bacanju ili prolijevanju „iz kakova stana“. Upotrebljena riječ „kakova“ upućuje na široko razumjevanje pojma stana u smislu bilo kakve prostorije, odnosno ograničenog prostora u nečijoj državini, misleći pri tome ne samo na prostorije u građevinama, već i van njih, kao što su dvorišta, vrtovi, parkovi, zemljišta u poslovnom krugu fabrika i preduzeća, javna kupališta, ali i nusprostorije, kamp prikolice i druga priključna i motorna vozila, bez obzira da li su u trenutku nastanka štete u stanju mirovanja ili pak u pokretu i sl. Ovakvo shvaćanje stana u smislu odgovornosti za štetu usljed bacanja predmeta ili prosipanja tekućina iz stana je odavno prihvaćeno u nauci³¹ i sudskoj praksi.³²

4. POJAM IMAOCA PROSTORIJE

Pod imaozem prostorije u smislu odgovornosti za štetu usljed izbacivanja predmeta ili prosipanja tekućina podrazumjevamo lice koje faktički i po valjanom pravnom osnovu raspolaže prostorijom, pa makar u vrijeme nastanka štete bilo i odsutno. To će biti vlasnik, zajednički vlasnik i suvlasnik ako prostoriju ima u faktičkoj vlasti. Isto tako, imaozem prostorije se smatraju zakupac i podzakupac, koji prostoriju ili jedan njen dio drže u faktičkoj vlasti. Imaocima prostorije, u smislu odgovornosti za štetu predviđene § 1318. AOGZ se smatraju i lica koja prostoriju drže besplatno, pa čak i ona koja prostoriju koriste bespravno.

Tako na primjer, za štetu od izbacivanja stvari ili prosipanja tekućina iz prostorije neće odgovarati vlasnik odnosno držalac navedene prostorije, ako su u nju nasilno upali lopovi i iz iste bacili neke predmete ili izlili tekućine,

³¹ Novaković, R., *op. cit.*, str. 320–321.

³² „Pod pojmom 'stan' u § 1318. OGZ razumijeva se ne samo stan u užem smislu tj. prostorije u kojima neko stanuje, već i svaka prostorija koja je u nečijem posjedu, kao dućani, javni lokali, pa i kupališta.” (Presuda Stola sedmorice u Zagrebu br. Rev.895/1-1939 od 18.10.1939. godine objavljena u *Zbirci rješidaba Stola sedmorice u Zagrebu, Svezak III*, br. 1032–1545, rješidba br. 1158, Hrvatska književna naklada, Zagreb, 1941, str. 305–307).

te tako prouzrokovali štetu trećem licu. Ne smatraju se imaocima privremeni korisnici prostorija, kao što je, na primjer, slučaj sa licem koje je došlo u posjetu (u goste) vlasniku ili drugom ovlaštenom korisniku predmetne prostorije. Imaocem se neće smatrati ni vlasnik niti zakupac ili podzakupac, ako se nisu uselili odnosno stupili u posjed predmetne prostorije. Imaocem prostorije neće se smatrati ni ukućani vlasnika odnosno zakupca ili podzakupca prostorije, ali isto tako ni lica koja su kod njega zaposlena (na primjer, kućna pomoćnica, kućni majstor i slično).

Više imalaca prostorije odgovaraju za ovakve štete solidarno, ako prostorija nije podjeljena. Ako je prostorija podjeljena, oni odgovaraju srazmjerno svojim djelovima. Ako je stvar pala iz zajedničkog dijela prostorije, kao na primjer iz zajedničke ostave ili zajedničkih nusprostorija – odgovaraju svi prema ukupnom učešću.

5. OSLOBOĐENJE OD ODGOVORNOSTI

Imalac prostorije kao odgovorno lice se oslobađa odgovornosti pod uslovom da je uzrok štete, za odgovorno lice, nepredvidiv, neizbjeжан i neotklonjiv događaj koji u građansko-pravnom smislu predstavlja višu silu. Odgovorno lice se može osloboditi odgovornosti i ako dokaže da šteta nije nastala usljed izbacivanja predmeta ili prosipanja tekućine iz prostorije čiji je ono imalac, već iz neke druge prostorije ili iz otvorenog prostora, dakle ako opovrgne postojanje uzročne veze između radnje izbacivanja predmeta ili prosipanja tekućine iz prostorije čiji je imalac s jedne strane i nastale štete kao posledice, s druge strane.

6. PRAVNA PRIRODA ODGOVORNOSTI

Pravna priroda odgovornosti za izbacivanje predmeta ili prosipanje tekućina iz prostorije je sporna u pravnoj nauci.

6.1. Po jednima, ova vrsta odgovornosti je po svojoj pravnoj prirodi odgovornost za krivicu (**subjektivna odgovornost**).

Po **Radivoju Novakoviću**, odgovornost „gospodara” po pravilu sadržanom u § 813. SGZ je po svojoj prirodi subjektivna odgovornost i to odgovornost za „tuđe delo”, što po mišljenju ovoga autora predstavlja odstupanje od načela sadržanog u § 810. SGZ da se za tuđe radnje ne odgovara.³³ Pre-

³³ Novaković, R., *op. cit.*, str. 321.

ma mišljenju pomenutog pisca, imalac prostorije (vlasnik ili držalac), se može osloboditi odgovornosti pod uslovom da dokaže da je šteta nastala usljed radnji djeteta starosti ispod 7 godina, ludaka, besomučnika, neispravnog šegrt, zločinca, pokazujući tako počinioca štete. Isto tako on se oslobađa odgovornosti dokazivanjem da je postupanje štetnika bilo pažljivo („smotreno”).

Prof. dr Mihajlo Konstantinović smatra da se odgovornost imaoca za štetu od izbacivanja predmeta iz prostorije zasniva na krivici. Skrivena odgovornost imaoca stana se objašnjava time što je imalac prostorije taj koji ima kontrolu nad prostorijom, odnosno uvid u sve što se događa u njegovim prostorijama, počev od toga ko ih koristi i na koji način, pa je on i odgovoran za propuštanja u nadzoru (*culpa in inspiciendo*).³⁴ Pretpostavka krivice je relativnog karaktera, što znači da je na imaocu prostorije teret dokazivanja da nije bilo propusta u kontroli nad prostorijom.

6.2. Nasuprot iznesenim shvatanjima, veći je broj pravnih teoretičara koji smatraju da je odgovornost vlasnika prostorije, po svojoj pravnoj prirodi, odgovornost bez obzira na krivicu, tj. objektivna odgovornost.

Tako **prof. dr Lazar Marković** smatra da obaveza naknade štete koja nastane od izbacivanja predmeta ili prosipanja tekućina iz prostorija postoji bez obzira da li je imalac prostorije (stana) kriv ili nije kriv za događaj koji je izazvao štetu. Po shvatanju ovog teoretičara, nije riječ o odgovornosti za krivicu, već naprotiv o odgovornosti bez obzira na krivicu. Imalac prostorije se može osloboditi odgovornosti samo ako je „pad predmeta bio izazvan višom silom koja se nija mogla otkloniti”³⁵.

Prof. dr Ljubomir Bajalović smatra da shvatanja o subjektivnoj odgovornosti zasnovana na *culpa in inspiciendo* vlasnika prostorije ne mogu izdržati ozbiljnu kritiku. Po ovom autoru, kada su u pitanju štete od izbacivanja stvari ili prolijevanja tekućina iz prostorija, riječ je o objektivnoj odgovornosti zasnovanoj na teoriji rizika, prema kojoj svako treba da snosi rizik stvari čiji je sopstvenik ili držalac i iz koje izvlači koristi.³⁶

Prof. dr Stevan Jakšić takođe smatra da je odgovornost imaoca stana za štete od izbacivanja predmeta ili prosipanja tekućina po svojoj pravnoj prirodi objektivna, dakle odgovornost bez obzira na krivicu. Imalac stana je odgovoran za štetu bez obzira da li je prisutan ili odsutan iz stana, bez obzira da li je kriv ili nije, da li je počinilac uračunljiv ili nije. Osloboditi se odgovornosti

³⁴ Konstantinović, M., *Obligaciono pravo* – prema beleškama sa predavanja, sredo V. Kapor, str. 159.

³⁵ Marković, L., *Obligaciono pravo*, NIU Službeni list SRJ, Beograd, 1997, str. 832–833.

³⁶ Bajalović, Lj., *op. cit.*, str. 46.

može samo ako dokaže da je šteta nastupila usljed više sile. Postojanje objektivne odgovornosti autor objašnjava „što prolaznik često ne zna ko je štetu učinio i što imalac stana može da kontroliše i reguliše ko ulazi i ko se zadržava u njegovom stanu.”³⁷

Po našem mišljenju, ovaj autor ipak nije dosljedan u svojoj tezi da je odgovornost imaoca stana objektivna i to iz razloga što postojanje pooštrene odgovornosti pokušava objasniti sa subjektivnim elementima kao što je „mogućnost vlasnika da vrši kontrolu nad stanom”. Kontrola ulaska i korištenja prostorija od strane vlasnika je u dispoziciji vlasnika odnosno držaoca prostorije (imaoca), što ukazuje da on ima mogućnost da takvu kontrolu vrši ili ne vrši, ili pak da je obavlja na neodgovarajući način. Ovakve postupke imaoca prostorije je moguće ocjenjivati samo sa aspekta pravila o odgovornosti za krivicu (*culpa in inspiciendo*).

Prof. dr Mihajlo Vuković smatra da imalac prostorije odgovara za štetu od izbačenih odnosno prosutih stvari iz prostorije po kriteriju uzročnosti³⁸, koja je stroža od odgovornosti po osnovu krivice. Po ovom autoru, „stroža odgovornost je ovdje potrebna zbog stanja stvari”.

Prof. dr Živomir Đorđević i prof. dr Vladan Stanković smatraju da imalac prostorije odgovara za štetu od izbačenih odnosno prosutih stvari po pravilima o objektivnoj odgovornosti, s tim što izražavaju stav da se „pad, bacanje ili prosipanje stvari iz stana smatra opasnom delatnošću”.

Ovakav stav je po našem mišljenju neprihvatljiv iz razloga što vlasnik odnosno držalac stana, samim tim što koristi stan ili drugu prostoriju, ne vrši nikakvu djelatnost koja stvara povećanu opasnost nastupanja štete po okolinu. Opasnu djelatnost može predstavljati samo radnja lica koje nešto izbacuje ili prosipa iz stana, ali u ovom slučaju nije riječ o odgovornosti samog počinioca štete, već o odgovornosti vlasnika zbog radnje nepoznatog počinioca štete.

Prof. dr Stojan Cigoj, smatra takođe da je odgovornost imaoca za štetu od izbacivanja predmeta ili prosipanja tekućina iz prostorije objektivna, s tim da ovu odgovornost objašnjava time što imalac prostorije ima mogućnost kontrolisanja stana.³⁹ Po ovom autoru, odgovorno lice se može osloboditi odgovornosti „ako je šteta nastala usljed više sile ili zbog nasilne radnje trećeg lica kad imalac stana više nije mogao imati kontrolu na svojim stanom.”

Prof. dr Oliver Antić takođe zastupa mišljenje da za štetu od izbacivanja predmeta ili prosipanja tekućina iz prostorija treba odgovarati po objektivnom

³⁷ Jakšić, S., *op. cit.*, str. 352.

³⁸ Vuković, M., *Odgovornost za štete*, II dopunjeno izdanje, Prosvjeta Zagreb, 1971, str. 186.

³⁹ Cigoj, S., *Građanska odgovornost, Enciklopedija imovinskog prava i udruženog rada*, NIU Službeni list SFRJ, Beograd, 1978, str. 503.

principu, odnosno da ovaj slučaj odgovornosti za štetu treba, *de lege ferenda*, urediti na sličan način, kao i u slučaju odgovornosti za štetu od građevina.⁴⁰ Oslobođenje od odgovornosti je moguće samo u slučaju da je šteta nastala usljed više sile ili krivice oštećenog lica.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Imajući u vidu prethodna razmatranja i shvatanja pravne nauke o pravnoj prirodi odgovornosti za izbacivanje predmeta ili prosipanje tekućina iz prostorije, možemo zaključiti da je riječ o posebnoj vrsti objektivne odgovornosti za štetu. Imalac prostorije iz koje je nešto izbačeno ili proliveno, ne odgovara za vlastite radnje, već za radnje drugih, nepoznatih lica – počinitelja štete. To ne znači da se ova odgovornost može podvesti pod pravila o odgovornosti za drugoga, s obzirom da smisao pravila o odgovornosti za drugog podrazumjeva, po pravilu, poznatog počinioca štete. Osim toga, odgovornost za drugoga se zasniva na postojanju specifičnog pravnog odnosa između odgovornog lica i štetnika kao lica za čije radnje on odgovara (na primjer: odnos roditelja i djece, poslodavca i zaposlenog, staraoca i štíćenika, pravnog lica i njegovih organa itd.) koji ne postoji između imaoca prostorije i nepoznatog lica koje je izbacilo stvar ili izlilo tekućinu iz prostorije.

Imalac prostorije ne odgovara za štetu kao imalac opasne stvari, niti kao lice koje obavlja neku opasnu djelatnost, pa se pravila o odgovornosti za štetu nastalu od opasnih stvari i opasnih djelatnosti zbog toga i ne mogu primijeniti na odgovornost za izbacivanje predmeta ili proispanje tekućina iz prostorije. Ipak, u slučaju nastanka štete, imalac prostorije iz koje je izbačen neki predmet ili izlivena neka tekućina, po našem mišljenju, mora snositi rizik korištenja odnosno uživanja prostorija čiji je imalac. On odgovara i iz razloga zaštite prava oštećenih lica, pogotovo zbog toga što ona, po pravilu, nisu u mogućnosti da dokažu ko je počinio štetu izbacivanjem predmeta ili tekućina iz prostorije imaoca. Zbog toga je dovoljno da oštećeni dokaže da su predmet ili tekućina izbačeni odnosno izliveni iz određene prostorije shvaćene u najširem smislu te riječi, ko je imalac (vlasnik, držalac) navedene prostorije, kao i da je šteta nastupila zbog izbacivanja predmeta odnosno prolijevanja tekućine iz određene prostorije jednog ili više imalaca ili pak prostorije koje imaoci koriste zajednički. Ovo znači da se uzročna veza, kod ove vrste odgovornosti ne pretpostavlja, već da se mora dokazati. Teret dokazivanja postojanja uzročne

⁴⁰ Antić, O., *Obligaciono pravo*, Službeni glasnik i Pravni fakultet u Beogradu, Beograd, 2009, str. 505–506.

veze između dejstva izbačenih stvari ili prosutih tekućina iz određene prostorije i nastale štete je na oštećenom.

S obzirom na objektivnu mogućnost nastajanja šteta zbog izbacivanja predmeta ili prosipanja tekućina iz prostorija, smatramo da se navedena odgovornost, *de lege ferenda*, mora detaljno i jasno regulisati. Do tada, ova vrsta odgovornosti se može prosuđivati samo primjenom pravnih pravila sadržanih u AOGZ ili SGZ.

THE LIABILITY FOR THE DAMAGE FOR DISCHARGING THE ITEMS OR FOR SPILLING THE LIQUIDS FROM THE PREMISES

Slobodan Stanisic Ph.D.

Attorney at law from Banja Luka and docent at the Faculty of Law
of the Paneuropean University "Apeiron" Banja Luka

S u m m a r y

The subject matter of the analysis is a special kind of strict liability for damage of the holder of the premises who is not responsible for his own actions, but for the actions of other, unknown persons - perpetrators of the damage. The liability of the premises holder is justified by the risk related to the use of premises.

Keywords: liability, damage, space, discharge, spillage